

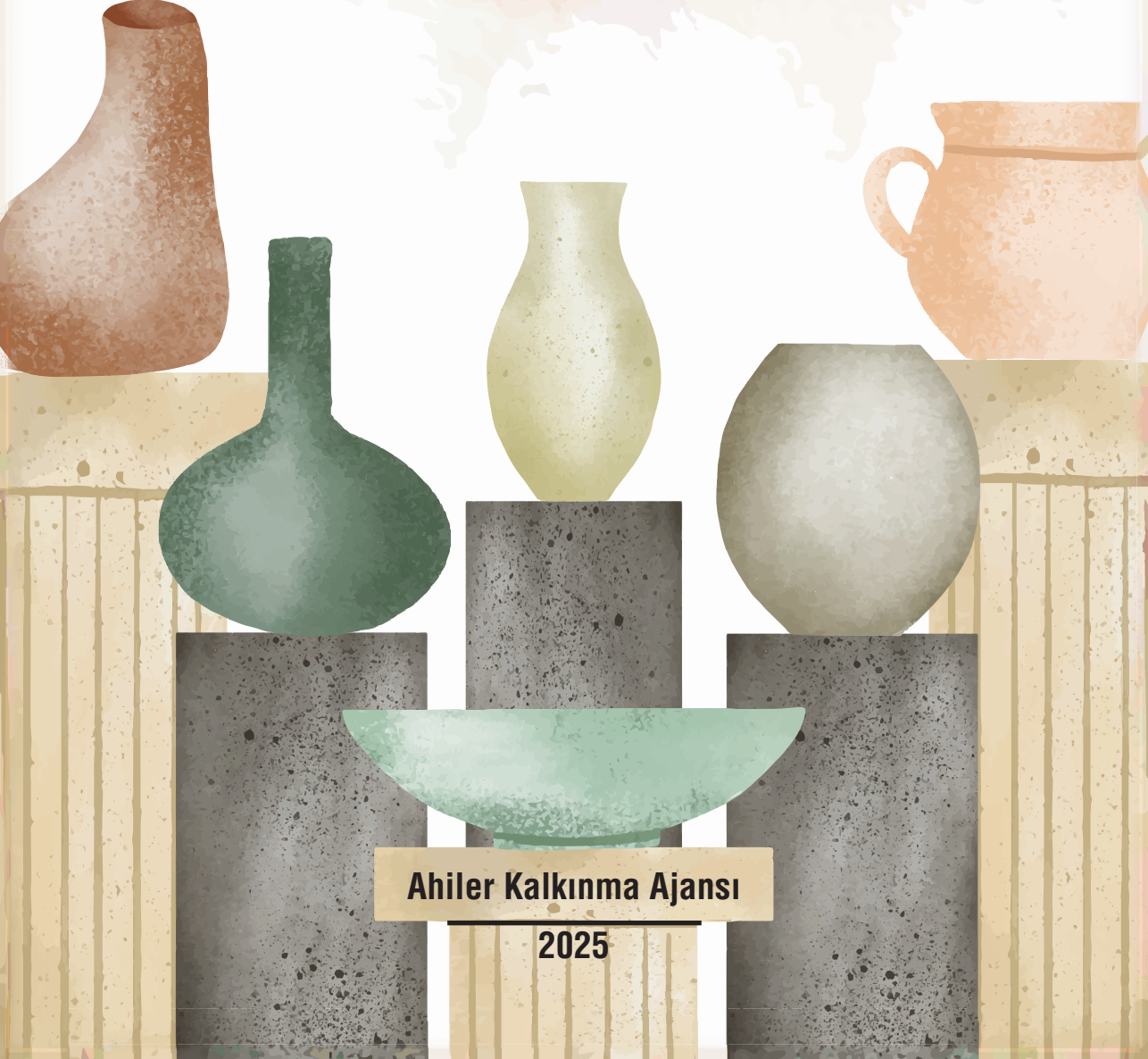

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

AVANOS SERAMİK VE ÇÖMLEK EKOSİSTEMİ MEVCUT DURUMU:

SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ahiler Kalkınma Ajansı

2025

**AVANOS SERAMİK VE
ÇÖMLEK EKOSİSTEMİ
MEVCUT DURUMU:**

**SORUNLAR VE
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

Ahiler Kalkınma Ajansı

Cevher Dudayev Mahallesi

Vatan Caddesi No:1 Merkez/Nevşehir

Tel: +90 384 214 36 66

Faks: +90 384 214 00 46

E-Posta: info@ahika.gov.tr

İnternet Sitesi: www.ahika.gov.tr

Eylül 2025, Nevşehir

e-ISBN: 978-605-72032-8-1

Sayfa Sayısı: 44

AVANOS SERAMİK VE ÇÖMLEK EKOSİSTEMİ MEVCUT DURUMU: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yayın Sahibi

Ahiler Kalkınma Ajansı

Yayına Hazırlayanlar: Dr. Tibethan MEMİŞOĞLU

Uzman

Nevşehir Yatırım Destek Ofisi

Tüm hakları saklıdır. Bu eserin tamamı ya da bir bölümü, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kullanılmadan önce hak sahibinden 52. Maddeye uygun yazılı izin alınmadıkça, hiçbir şekilde ve yöntemle işlenmek, çoğaltılmak, çoğaltılmış nüshaları yayılmak, satılmak, kiralanmak, ödünç verilmek, temsil edilmek, sunulmak, telli/telsiz ya da başka teknik, sayısal ve/veya elektronik yöntemlerle iletilmek suretiyle kullanılamaz. Hazırlanmış olan çalışmanın tüm hakları Ahiler Kalkınma Ajansı'na aittir. Ahiler Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan işbu çalışmadan kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER	ii
FOTOĞRAFLAR	ii
KISALTMALAR	iii
YÖNETİCİ ÖZETİ	iv
1.GİRİŞ	1
2.AVANOS BÖLGESİNDE ÇÖMLEKÇİLİĞİN TARİHÇESİ	3
3.AVANOS BÖLGESİNDE ÇÖMLEKÇİLİK VE SERAMİK EKOSİSTEMİ	4
3.1.Avanos İlçesinde Çömlekçilik ve Çamurun Genel Özellikleri	8
4.AVANOS ÇÖMLEK VE SERAMİK ÜRETİM AĞI	10
4.1.Kırmızı Toprak ve Ürün Ağı	10
4.2.Beyaz Kil	19
4.3.İthal -Stoneware- Çamur	21
5.SATIŞ PAZARLAMA VE ORTAK MARKALAŞMA ST RATEJİSİ	26
6.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	29
7.YAPILMASI VE ODAKLANILMASI ÖNERİLEN FAALİYET/PROJE KONULARI	33
KAYNAKÇA	35

ŞEKİLLER

Şekil 1. Avanos İlçesi Çömlek ve Seramik Sektörünün Üretim ve Dağıtım Ağı Haritası 12

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1. Bölgeye Özgü Gagalı Hitit (Solda) ve Halkalı Hitit (Sağda) 5

Fotoğraf 2. Avanos Kilinden Bir Örnek 9

Fotoğraf 3. Avanos Kırmızı Kili ile Yapılan Bazı Çömlek Ürünler 11

Fotoğraf 4. Kütahya, Bilecik, Menemen Kili ile Üretilen Terakota Ürünler 14

Fotoğraf 5. Avanoslu Sanatçılar Tarafından Beyaz Kil ile Üretilen Vazo ve Seramikler 20

Fotoğraf 6. İthal (Stoneware) Kilden Üretilen Endüstriyel Sofra Seramikleri
(Yemek Takımları) 21

Fotoğraf 7. İthal (Stoneware) Kilden Üretilen Endüstriyel Sofra Seramikleri 22

Fotoğraf 8. Avrupa Kültür Rotalarından “Seramik Rotası” Resmi Logosu 27

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

AHİLER
Kalkınma Ajansı
Geleceğe Yön Verir

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AB	Avrupa Birliği
AHİKA	Ahiler Kalkınma Ajansı
Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
ASEM	Avanos Seramik Uygulama ve Araştırma Merkezi
CaCO ₃	Kalsiyum Karbonat
GSMYO	Güzel Sanatlar Meslek Yüksek Okulu
KAHK	Kapadokya Alanı Hakkında Kanun
KTB	Kültür ve Turizm Bakanlığı
KTKGB	Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi
NENESU	Nevşehir İli Neolitik Çağ Yüzey Araştırmaları
NEVÜ	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
SiO ₂	Silisyum Dioksit
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
XRF	X-Işını Floresans Spektrometresi

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

SORUNLAR VE
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

iii

AVANDS SERAMİK VE ÇÖMLEK
EKOSİSTEMİ MEVCUT DURUMU:

YÖNETİCİ ÖZETİ

Avanos, çanak çömlek ve seramik üretiminde Hititlerden bu yana köklü bir tarihsel geçmişe ve kültürel birikime sahip olup, Kapadokya bölgesinin önemli turizm merkezlerinden biridir. Her yıl on binlerce turisti ağırlayan ilçe, seramik ve çömlek üretimini yalnızca geleneksel bir sanat dalı olarak değil, aynı zamanda sosyo-ekonomik yapısının ayrılmaz bir parçası olarak sürdürmektedir. Avanos Esnaf ve Sanatkarlar Odası'ndan alınan bilgilere göre (2025), ilçede faaliyet gösteren 64 çanak çömlek imalatçısı, 18 seramik ürün imalatçısı, 3 çini imalatçısı ve 102 hediyelik çanak ile seramik satış dükkânı olmak üzere toplam 187 işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin büyük ölçüde Avanos Merkez, Aktepe, Zelve ve Çavuşin bölgelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle atölyelerde, geleneksel el sanatlarının yaşatılmasının yanı sıra, modern tasarımlar ve farklı kullanım alanlarına hitap eden yenilikçi üretimlerin de gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, turizmin gelişmesine paralel olarak üretim çeşitliliğinin artması ve sektörün yarattığı yoğun talep, hammadde temininde yaşanan yetersizlikler ile tedarik zincirindeki aksaklıklar gibi çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, bölgedeki seramik ve çömlek ekosisteminin sürdürülebilirliği açısından hammadde kaynaklarının etkin yönetimi, tedarik süreçlerinin iyileştirilmesi ve üretim pratiklerinin geliştirilmesi önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu rapor, Avanos'taki seramik ve çömlekçilik ekosisteminin mevcut durumunu analiz etmek, sektördeki sorunları ve gelişim alanlarını tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma, sektörü üretim ağıyla birlikte ele alarak kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır. Rapor kapsamında, Avanos'ta çömlek ve seramik sektörünün **tedarik zinciri, üretim ağı, hammadde kullanımı, çamur üretimi, markalaşma, ambalajlama süreçleri ve lojistik** gibi temel bileşenleri incelenmektedir.

Çalışma, Avanos'un çömlek ve seramik sektöründeki üretim ağının daha verimli hale getirilmesi ve sektördeki aktörler arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle, çömlek üreticilerinin hammadde temini ve çamur üretimi gibi temel süreçleri daha etkin ve koordineli bir şekilde yönetmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Son dönemde artan terakota ve diğer endüstriyel ürünlere yönelik çamur üretimi ile ustalık gereksinimlerine yönelik stratejik planlamanın önem kazandığı belirtilmektedir. Bununla birlikte, lojistik, ambalajlama ve markalaşma alanlarındaki mevcut eksikliklerin giderilmesi ve marka değerinin

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

artırılması, sektörün sürdürülebilir büyümesi açısından kritik unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak bu rapor, Avanos çömlekçilik sektörünün sürdürülebilirliğine katkı sunmak, kalite standartlarını yükseltmek ve Kapadokya bölgesinin sosyo-ekonomik gelişimini desteklemek amacıyla stratejik yol haritası sunan kapsamlı bir rehber niteliğindedir. Aynı zamanda, Avanos'un geleneksel çömlekçilik mirasını modern çağın gereklilikleriyle uyumlu hale getirmek için somut ve uygulanabilir öneriler ortaya koymaktadır.

1. GİRİŞ

Avanos, tarihi boyunca çömlekçilik ve seramik sanatının merkezlerinden biri olmuş, bu alandaki zanaatkarlık geleneğini günümüze kadar başarıyla taşımıştır. Bölgenin benzersiz kil yapısı, el işçiliğine dayalı üretim teknikleri ve kültürel mirası, Avanos çömlekçiliğini özel kılan temel unsurlar arasındadır. Yılda yaklaşık 4 milyon ziyaretçiyi ağırlayan Kapadokya bölgesinin (KTB, 2024) önde gelen merkezlerinden biri olan Avanos, sadece üretim süreciyle değil, aynı zamanda deneyim ve kültür turizminin önemli bir örneği olarak da dikkat çekmektedir.

Birçok atölye ve hediyelik eşya mağazasıyla Hitit Güneşi, Gagalı Hitit ve diğer geleneksel çömleklerin üretim ve satışını gerçekleştiren Avanos, aynı zamanda yeni ürün ve eserlerin ortaya çıktığı dinamik bir merkez konumundadır. Bölge, köklü seramik geleneğini korurken yenilikçi tasarımlara da ev sahipliği yaparak çömlekçilik sanatını yaşatmaya ve geliştirmeye devam etmektedir. Ayrıca, Avanos 2023 yılında Ahiler Kalkınma Ajansı'nın koordinasyonunda ve Avanos Belediyesi'nin başvuru sahipliğinde Avrupa Konseyi Kültür Rotası olan Seramik Rotası'na katılarak markalaşma sürecinde önemli bir adım atmıştır. Bu girişimin, Avanos'un uluslararası alanda tanınırlığını artırırken, bölgenin bu alandaki kültürel ve ekonomik gelişimine de katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu raporda, Avanos sınırları içerisinde yer alan seramik ve çanak çömlek ekosisteminin mevcut durumunun analiz edilmesi ve sektördeki ilişki ağının haritalandırılması amaçlanmıştır. Bölgede seramik ve çanak çömlek üretimiyle doğrudan veya dolaylı olarak ilişki içinde olan ana aktörlerin belirlenmesi ve bu aktörler arasındaki etkileşimlerin ortaya konması hedeflenmiştir. Bu sayede, sektördeki iş birliklerinin güçlendirilmesi ve ekosistemin sürdürülebilir şekilde geliştirilmesine katkı sağlayacak stratejik öneriler sunulması hedeflenmektedir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Analiz sürecinden önce, bölgedeki sektörel dinamikleri daha iyi anlamak ve kapsamlı bir veri seti oluşturmak için 11 usta, sanatçı ve akademisyen ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlarda, sektörün mevcut durumu, üretim süreçleri, aktörler arasındaki iş birlikleri ve karşılaşılan temel zorluklar gibi konular ele alınmıştır. Ancak, elde edilen verilerin tekrarlanmaya başlaması nedeniyle mülakat sayısı bu düzeyde sınırlandırılmıştır.

Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiş ve bu doğrultuda

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

Avanos'taki seramik ve çömlekçilik sektörünün ilişki haritası çıkarılmıştır. Bu harita, sektördeki ana aktörler arasındaki bağlantıları ve etkileşimleri görselleştirerek, ekosistemin güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesine olanak sağlamıştır. Son olarak, elde edilen bulgular doğrultusunda yapılması ve odaklanması önerilen faaliyet ve proje konuları belirlenmiştir.

2. AVANOS BÖLGESİNDE ÇÖMLEKÇİLİĞİN TARİHÇESİ

Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde geleneksel ve modern çömlekçilik ve seramik üretimi günümüzde de sürdürülmektedir. Bu üretim merkezleri arasında Avanos, gerek Kapadokya bölgesinde yer alması gerekse köklü ustalık geleneği ve zengin toprak kaynakları bakımından önemli bir konuma sahiptir. Nevşehir şehir merkezine 13 km, Göreme Açık Hava Müzesi'ne ise 3 km mesafede bulunan Avanos'un, antik dönemde "Venessa", "Zu-Winasa" veya "Quenasa" olarak adlandırıldığı bilinmektedir (Aytepe vd., 2014; Canbolat & Çobanlı, 2011). Selçuklu döneminde ise bu yerleşimin "Evenus" olarak anıldığı kaynaklarda yer almaktadır (Güngördü, 2023, s. 9).

Volkanik bir yapıya sahip olan Kapadokya bölgesi ise, Orta Anadolu Platosu üzerinde yer almakta olup Niğde, Aksaray, Nevşehir ve Kayseri illeri ekseninde geniş bir alana yayılmaktadır. Erken dönem çanak çömlek üretimi açısından oldukça zengin olan bu bölgede, ilk örnekler Neolitik döneme tarihlendirilmekte ve özellikle bölgenin batısında yer alan Niğde ve Aksaray çevresinde yoğunlaşmaktadır. Neolitik evreye ait en erken el yapımı ve bitkisel katkılı çanak çömlek örneklerine ise ağırlıklı olarak Musular yerleşiminde rastlandığı söylenebilir.

Kap formları değerlendirildiğinde, bölgede en yaygın olarak "S" formunda pişirme kapları, büyük düz boyunlu çömlekler, düz kenarlı tabaklar, dışa dönük ağız kenarlı kaseler, yuvarlak gövdeli kaseler ve dik kenarlı çömlek tipleri tespit edilmiştir. Niğde ilinin Çiftlik ilçesi sınırlarında gerçekleştirilen kazılarda bulunan çanak çömleklerin M.Ö. 6800-6400 yıllarına tarihlendiği düşünülmektedir (Güngördü, 2023). Benzer şekilde, Nevşehir ili Gülşehir ilçesinde yer alan Yeşilöz Höyük'te NENESU¹ projesi kapsamında yürütülen arkeolojik kazılarda, "koyu yüzlü açkılı mallar" olarak adlandırılan çanak ve çömlek örneklerine rastlanmıştır.

NENESU Projesi kapsamında, Avanos ilçesinin 2 kilometre güneybatısında yer alan Topraktepe bölgesinde gerçekleştirilen arkeolojik yüzey araştırmaları, Avanos çanak çömlekçiliğinin kökenine ilişkin önemli bulgular sunmuştur. Topraktepe kazılarında, el yapımı kahverengi, gri ve siyah renklere sahip çanak çömlek parçalarına rastlanmış olup, bu örneklerde mineral katkılarla birlikte bitkisel

¹ Nevşehir İli Neolitik Çağ Yüzey Araştırmaları (NENESU Projesi) "Nevşehir İli Neolitik Çağ Yüzey Araştırmaları" (NENESU) projesi, 2019 yılında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü öğretim üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Fevzi Volkan Güngördü başkanlığında, aynı bölüm akademisyenlerinden Ar. Gör. Burcu Derin ve lisans öğrencilerinden oluşturulan bir ekip ile yapılan kazı projesidir.

katkıların da bulunduğu tespit edilmiştir (Güngördü, 2023, ss. 9-10). Yine Avanos'a bağlı Sarılar beldesi Zank Höyük kazılarında da Tunç Çağı ve Klasik Çağı kapsayan bir zaman diliminde çeşitli çanak çömlek örneklerine rastlanmaktadır.

3. AVANOS BÖLGESİNDE ÇÖMLEKÇİLİK VE SERAMİK EKOSİSTEMİ

Orta Anadolu Platosu'nda, erozyonla şekillenmiş volkanik bir peyzaj üzerinde yer alan; ardışık dağ sırtları, vadiler ve 'peribacaları' (hoodoos) olarak bilinen sivri kaya oluşumlarını barındıran Göreme Milli Parkı ve Kapadokya'nın kayalık bölgeleri, Nevşehir'de yer alan Avanos, Göreme ve Ürgüp bölgeleri ile Karain, Karlık, Yeşilöz, Soğanlı yerleşimlerini ve Kaymaklı ile Derinkuyu yeraltı şehirlerini kapsayan alanları içermektedir. Bölgenin sınırları tarihsel süreç içerisinde değişiklik göstermiş olup, Asurlular, Hititler, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğu gibi birçok köklü medeniyete ev sahipliği yapmıştır.

Kapadokya Alan sınırları ise; 30791 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 7174 sayılı Kapadokya Alanı Hakkında Kanun ile belirlenmiş olup 27.11.2024 tarih 32735 Sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 9163 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile revize edilerek alan sınırlarına Kayseri İli Yelşilhisar İlçesinde Soğanlı'nın da yer aldığı bölge dâhil edilerek güncellenmiştir. Bu kapsamda "Çekirdek Kapadokya" olarak da tanımlanan Kapadokya Alanı'nın sınırları belirlenmiş ve alanla ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Alan sınırları, büyük ölçüde Nevşehir ili sınırları içerisindeki sit alanları ve Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi (KTKGB) sınırlarını kapsayacak şekilde belirlenmiştir.

Kapadokya'nın peyzajı, yumuşak volkanik kayaların dış etkenler tarafından aşındırılması sonucu oluşan kuleler, koniler, vadiler ve mağaralar ile karakterize edilmektedir. Bizans ve İslam dönemlerine tarihlenen kaya oyma kiliseler ve yer altı tünel kompleksleri, bölge genelinde geniş bir yayılım göstermektedir. Bununla birlikte, Kapadokya'da keşfedilen Neolitik döneme ait çömlekler ve taş aletler, bölgedeki erken insan yerleşimine dair önemli kanıtlar sunmaktadır. Kil, söz konusu medeniyetler tarafından kap, mutfak gereçleri ve depolama kaplarının üretiminde yaygın olarak kullanılmış; ayrıca küçük adak heykelticiklerinin yapımında da tercih edilmiştir. Günümüzde Avanos ilçesi, sürdürülen çömlekçilik geleneğiyle ön plana çıkmakta olup, Kapadokya'nın seramik ve çömlek sanatının merkezi olarak kabul edilmektedir.

Fotoğraf 1. Bölgeye Özgü Gagalı Hitit (Solda) ve Halkalı Hitit (Sağda)

Kaynak: AHİKA (2025)

Avanos'ta seramik sanatı, Asur ve Hitit medeniyetlerine dayanan iki ana stile sahiptir. Bunlardan ilki **“Halkalı Hitit”**, diğeri ise **“Gagalı Hitit”** olarak adlandırılmaktadır. Antik dönemde her iki seramik türünün de saraylarda, evlerde ve tarım alanlarında şarap, su ve diğeri sıvıları taşımak ve servis etmek amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, Türk-İslam sanatından esinlenen modern tasarımlar da günümüzde seramik sanatında kendini göstermektedir.

Avanos, tarihi ve kültürel dokusuyla Kapadokya'nın en önemli turistik rotaları arasında yer almakta, el sanatları, özellikle de çömlekçiliğiyle öne çıkan önemli bir durak olarak dikkat çekmektedir. Bu rota kapsamında ziyaretçiler, seramik atölyelerinde çömlek yapım sürecini deneyimleyebilmekte ve diledikleri takdirde seramik sanatına yönelik atölye ve kurslara katılma imkânı bulmaktadır. Avanos'ta turistik faaliyet gösteren birçok çanak çömlek imalatçısı bulunmakta olup, bu atölyeler ziyaretçilere seramik üretim süreçlerini deneyimleme ve eğitim alma imkânı sunmaktadır. Bunun yanı sıra, Avanos'ta gerçekleştirilen turlar önemli bir ekonomik döngü oluşturmaktadır. Her yıl binlerce turist bu seramik atölyelerini ziyaret etmekte ve hediyelik eşyalar satın almaktadır. Dolayısıyla, seramik sektörü bölge halkı için önemli bir gelir kaynağıdır.

İlçedeki hemen her sokak, geleneksel zanaatlarla ilişkilendirilen köklü bir geçmişe sahiptir. Turistik güzergâhlar, zanaatkâr atölyelerini, üretim alanlarını ve usta zanaatkârlar tarafından düzenlenen eğitim programlarını içermektedir. Dünyanın dört bir yanından gelen ziyaretçiler, bölgedeki atölyelerde günlük üretim süreçlerine

katılma, çömlek yapımını deneyimleme ve alanında uzman eğitimler eşliğinde eğitim alma fırsatı bulmaktadır.

Nevşehir’de doğrudan çömlek ve seramik alanında çalışan Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi’ne bağlı Avanos Güzel Sanatlar Meslek Yüksek Okulu (GSMYO) ile Güzel Sanatlar Fakültesinin Seramik ve Cam Bölümü faaliyet göstermektedir. Avanos GSMYO El Sanatları Bölümü ders içerikleri kapsamında ağırlıklı olarak seramik eğitimi almaktadır. Fakülteye bağlı Seramik ve Cam Bölümü ise 2018 yılında Avanos’a taşınarak bölgenin sanat, seramik tüm olanaklarından faydalanmaya ustalarla iletişim halinde olmaya başlamıştır. Ancak fakülte, Hacıbektaş İlçesine tekrar geri taşınmış ve faaliyetlerine burada devam etmektedir. Üniversite bünyesinde 2024 yılı itibarıyla Seramik ve Cam Sanatları alanında 60 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu öğrencilerden bazıları atölyeler tarafından yarı zamanlı ya da tam zamanlı olarak istihdam edilmektedirler.

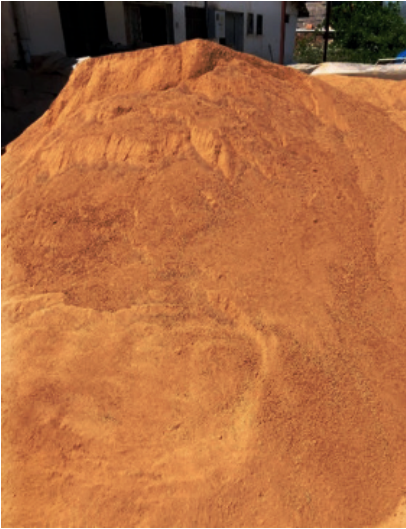
3.1. Avanos İlçesinde Çömlekçilik ve Çamurun Genel Özellikleri

Türkiye genelinde Menemen, Eskişehir, İzmir, Bursa, Bilecik, Manisa, Balıkesir, Konya, Diyarbakır ve Adapazarı, çömlekçilik açısından zengin bölgeler arasında yer almaktadır. Avanos’ta bulunan kırmızı toprak zenginliği ise, bölgenin tarihsel süreç boyunca çanak çömlek üretiminde önemli bir merkez olmasını sağlamıştır. Avanos Dağları’nın eteklerinden ve Kızılırmak yatağından elde edilen yağlı, yumuşak kil toprakları, çömlek yapımında kullanılan çamurun üretiminde tercih edilmektedir. Avanos, tarihsel olarak zengin kil yataklarına sahip bir bölge olup, coğrafi yapısı nedeniyle farklı mineral birleşimlerine sahip geniş kil yatakları barındırmaktadır. Bu özellik, bölgedeki çanak çömlek üretiminin gelişmesine ve ayrıca kırmızı tuğla ile kiremit üretiminde de sürekliliğin sağlanmasına olanak tanımıştır. Bu nedenle, bölgedeki kil yatakları, özellikle seramik ve çömlek üretiminde uzun yıllardır kullanılmaktadır. Avanos çömlekçiliği, yüzyıllardır bölgenin doğal kil kaynaklarını kullanarak şekillenen bir zanaat dalıdır. Kil, yerel ustalar tarafından geleneksel yöntemlerle işlenmekte ve bu bilgi kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Bölgedeki kil, ince taneli ve özlü yapısı sayesinde şekillendirmeye son derece uygun olup, kuruduktan sonra mukavemetini koruyarak seramik formlar için sağlam bir temel oluşturmaktadır (Zorlu, 2023).

Yapılan araştırmalara göre, bölgedeki kil yataklarının büyük bir kısmı %50’nin üzerinde silisyum dioksit (SiO₂) içermektedir. Bu yüksek silisyum dioksit oranının, kilin yüksek sıcaklıklara karşı mukavemetini artırdığı belirtilmektedir (Zorlu, 2023).

Bunun da seramik ve çömlek yapımı için uygun toprak yapısını sunduğu ifade edilmektedir. Ancak bazı bölgelerdeki kil yataklarının yüksek kalsiyum karbonat içeriği (CaCO_3) yani halk dilinde kireç bulundurması, pişirim sırasında çatlama ve deformasyon riskini artırabildiğinden toprağın farklı topraklarla karıştırılması ya da dikkatli bir elek sürecinden geçirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (2023). Avanos'ta yaygın olarak kullanılan killer düşük pişirim sıcaklığına sahiptir. Bu durum, geleneksel çömlek üretimi için uygun olsa da, yüksek dayanıklılığa sahip endüstriyel seramik üretimi açısından bazı sınırlamalar getirebildiği ifade edilmektedir.

Fotoğraf 2. Avanos Kilinden Bir Örnek

Kaynak: AHİKA (2025)

Zorlu (2023) tarafından yapılan çalışmada, Avanos kilinden hazırlanan numuneler üzerinde yapılan XRF analizleri sonucunda, bu killerin seramik astarı üretiminde kullanılabileceğinin altı çizilmektedir. Yine aynı çalışmada geleneksel pişirim yöntemlerinin yanı sıra alternatif pişirim tekniklerinde (odun fırını gibi) Avanos kilinin farklı renk ve doku etkileri sağlayarak estetik açıdan da zenginleştirilebilen özelliğine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Ancak turizmin de etkisiyle gelişen ve dönüşen geleneksel çömlekçilik sanatı, yeni teknik ve ürünlerin bölgeye girmeye başlamasıyla birlikte farklı toprak ve çamur tiplerine olan ihtiyacı artırmıştır. Bu kapsamda Avanos'ta ortaya çıkarılan kırmızı çamur farkı illerden gelen toprakla

birleştirilmeye başlamış ya da yerini sonradan bölgeye gelmeye başlayan toprak çeşitlerine bırakmıştır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde ise, Avanos'ta çömlek ve seramik üretiminde ihtiyaç duyulan toprağın yaklaşık %50 oranında dışarıdan geldiği aktarılmaktadır.

4. AVANOS ÇÖMLEK VE SERAMİK ÜRETİM AĞI

Çalışma kapsamında bölgede faaliyet gösteren atölye sahipleri ve sanatçılar ile yüz

yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bölgede kiremit, tuğla, çömlek ve seramik üretimi ile ilişkili hammadde tedariki, üretim süreçleri ve ilişkileri Şekil 1’de olduğu gibi haritalandırılmıştır. Oluşturulan harita, saha çalışmasında bölgede bulunan usta, sanatçı ve akademisyenlerden elde edilen verilerin yanında ikincil kaynaklardan faydalanılarak ortaya çıkarılmıştır.

Bölge, eski dönemlerden itibaren çömlek ve çömlekten yapılan ürünlerin temel üretim alanı olarak bilinmektedir. Ancak turizmin etkisiyle, bu alandaki ürün yelpazesi zaman içinde çeşitlenmiş ve buna bağlı olarak hammadde temini ve zanaatkâr süreçlerinde önemli dönüşümler meydana gelmiştir. Bölgede kullanılan çamurlar, amaçlarına ve ürün çeşitlerine göre farklılık gösterebilmektedir. Bazı ürünler sanatsal veya dekoratif süs eşyası olarak kullanılırken, bazıları endüstriyel sofraseraamiği olarak günlük kullanım için üretilmektedir. Bunun yanı sıra, bölgede tuğla ve kiremit fabrikaları da endüstriyel üretim yapmaktadır. Bu ürünlerin oluşturulmasında tercih edilen çamurlar da kullanım amacına göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, terakota çamurlar düşük sıcaklıklarda pişirilirken, stoneware çamurlar yaklaşık 1150-1260°C ve üstü, porselen çamurlar ise 1200°C ve üzerindeki yüksek sıcaklıklarda pişirilebilmektedir.

Şekil 1’de yer alan seramik ve çömlek unsurları incelendiğinde, her birinin farklı hammadde ve üretim süreçleriyle ilişkili olduğu gözlemlenmektedir. Şeklin sol bölümünde Avanos ilçesinde geleneksel yöntemlerle elde edilen kilin bulunduğu farklı madenler yer alırken orta bölümde ise kırmızı kil, beyaz kil ve yeni yeni talep gören ithal stoneware çamur ile bunlar üzerinden ilişki kurulan aktörler yer almaktadır. Şekil 1’de haritalandırılan hammadde-ürün ilişki ağı, aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır.

4.1. Kırmızı Toprak ve Ürün Ağı

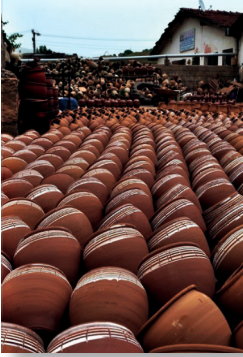
Avanos ilçesinin ana ürünü olan çanak çömlek hammaddesi olarak kırmızı toprak son derece önemli bir kaynak olmuştur. Şekil 1’de de gösterilen kırmızı toprak, bölgenin kültürel mozağini besleyen Hitit Güneşi ve Gagalı Hitit gibi çömleklerinde içerisinde bulunduğu birçok ürünün temel hammaddesi olmuştur. Bölgedeki çamur kaynaklarının büyük bir kısmı, Avanos civarı ve Kızılırmak çevresinde yoğunlaşmaktadır. Şekil 1’de “Bölge Çamur Kaynakları” başlığı altında belirtilen alanlar arasında, Ayhan Köyü ve civarı ile Kızıltepe mevkiinde bulunan çamur madenleri öne çıkmaktadır.

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

Fotoğraf 3. Avanos Kırmızı Kili ile Yapılan Bazı Çömlek Ürünler

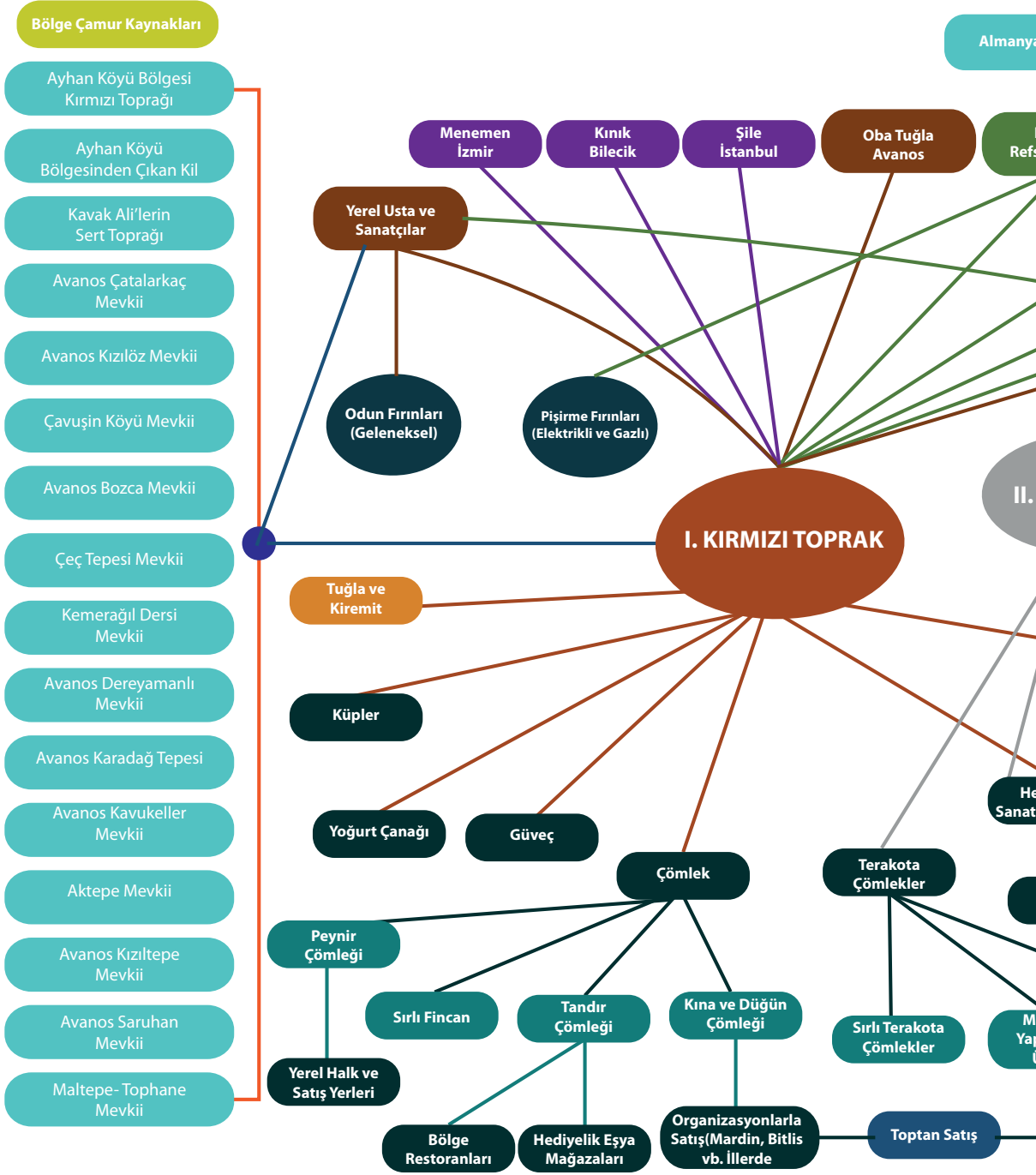

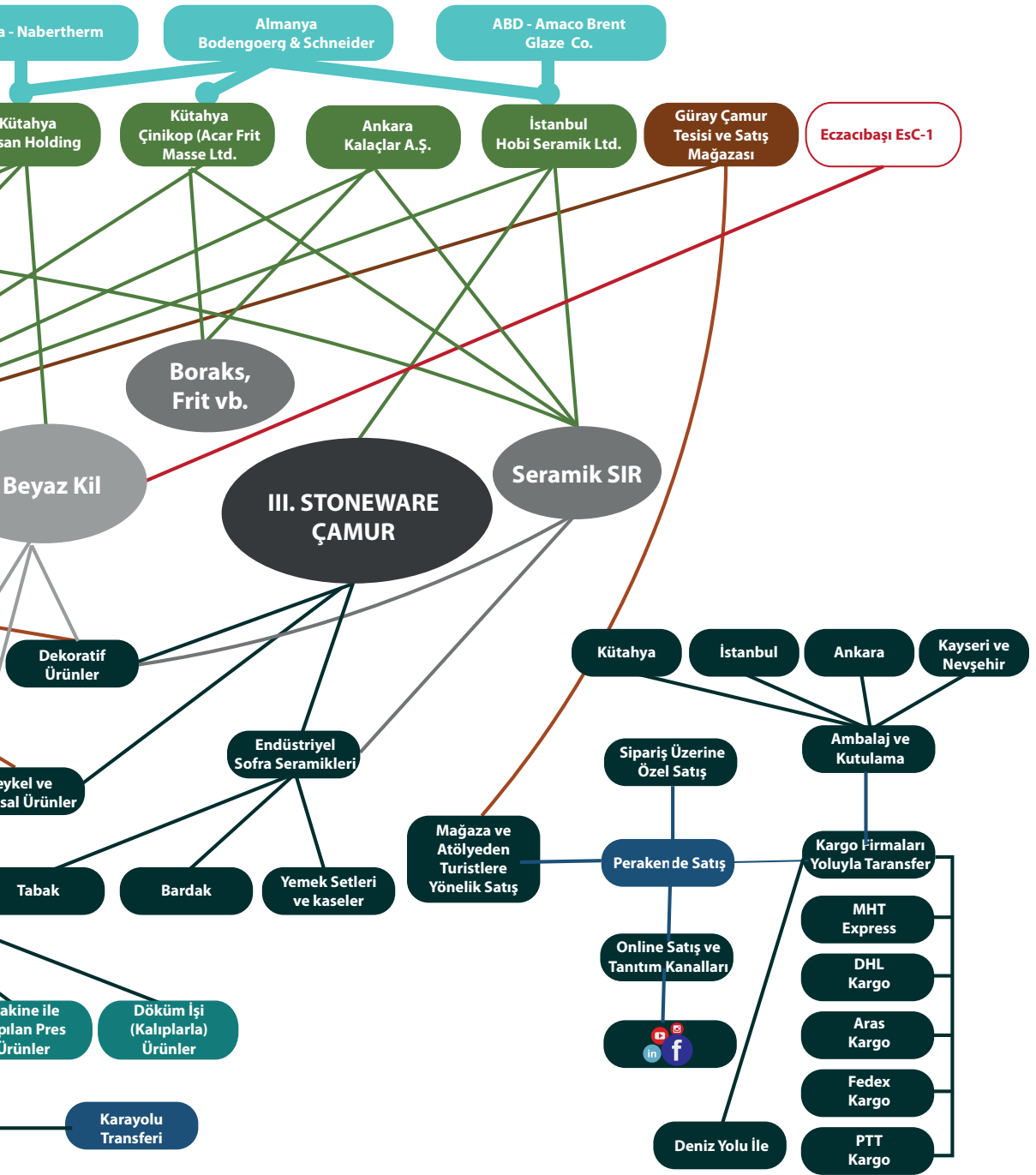
Kaynak: AHİKA (2025)

Kırmızı toprak kullanılarak üretilen ürünler geniş bir çeşitlilik göstermektedir. Bununla birlikte son yıllarda, bölgedeki butik üretim olarak gerçekleştirilen çömlekçilik faaliyetlerinin, turizmin etkisiyle endüstriyel üretime dönüştüğü gözlemlenmektedir. Butik üretim, daha çok sipariş üzerine yapılan veya küçük atölyelerde yerel ustalar tarafından üretilen ürünlerle özdeşleşmiştir ve bu ürünler genellikle bölgeye ait toprakla yapılmaktadır. Bölge madenlerinden elde edilen toprağın, yerel ustalar tarafından işlenerek hazırlanan kil ile üretilen eserler ve ürünler şu şekilde sıralanabilir:

- Küpler
- Yoğurt çanağı

Şekil 1. Avanos İlçesi Çömlek ve Seramik Sektörünün Üretim ve Dağıtım Ağı Haritası

- Güveç
- Çömlek
 - Peynir çömleği
 - Sırlı fincan
 - Tandır çömleği
 - Kebap testisi
 - Kına ve düğün çömleği
- Terakota Çömlekler
 - Sırlı terakota çömlekler
 - Makine ile yapılan pres ürünler
 - Döküm işi (kalıplarla) ürünler
- Heykel ve sanatsal ürünler ve
- Dekoratif çalışmalardan oluşmaktadır.

Çömlek ürünleri, bölgenin kadim geleneği ve toprak yapısıyla uyumlu bir biçimde, sosyo-ekonomik yaşamla entegre olmuş ve turizmin etkisiyle gelişen bir ürün

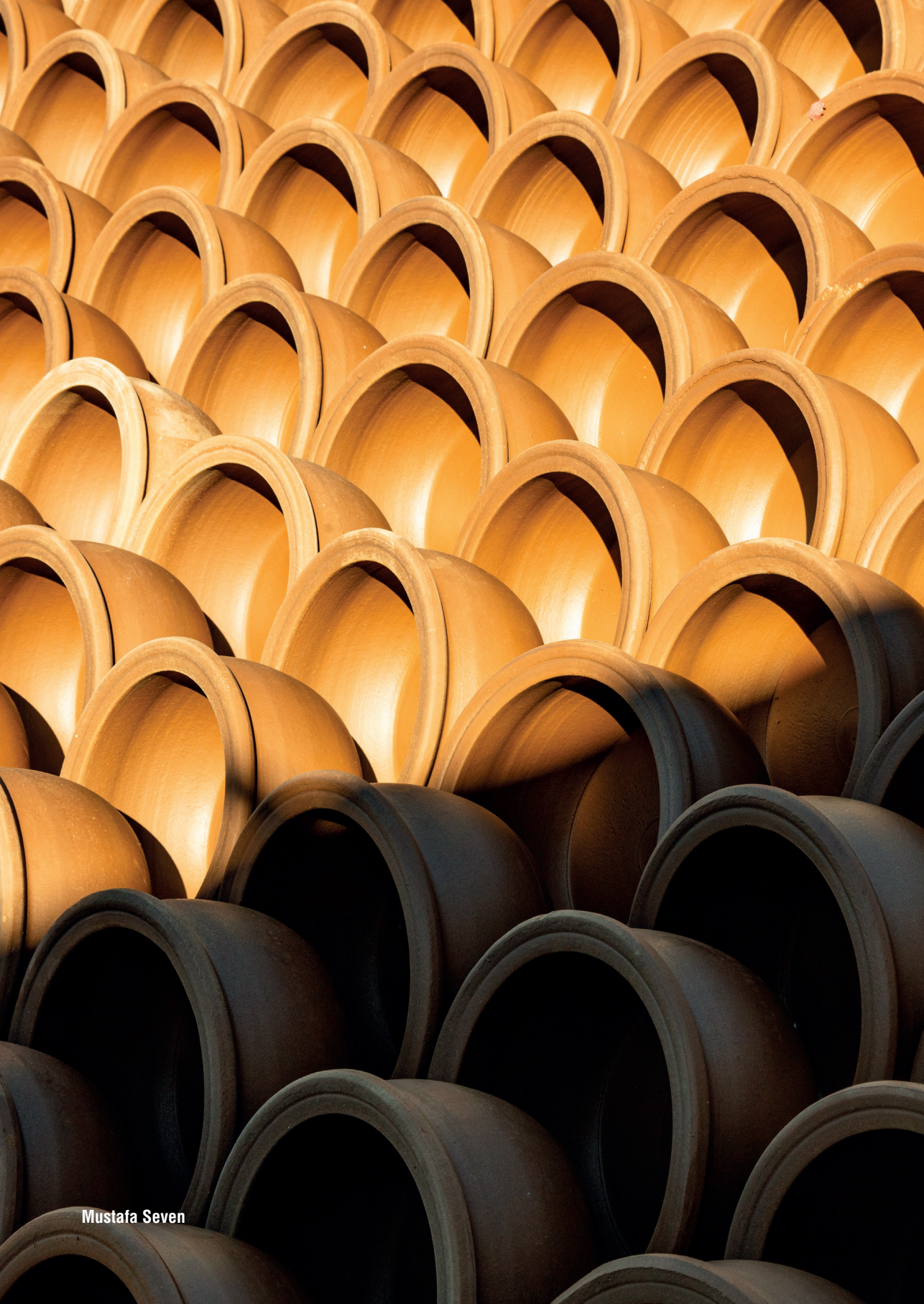
Fotoğraf 4. Kütahya, Bilecik, Menemen Kili ile Üretilen Terakota Ürünler

yelpazesi oluşturmaktadır. Yapılan görüşmelerde, bu ürünlerin önceleri daha butik üretim biçiminde, az sayıda yapıldığı ve bu nedenle Kızılırmak ekosisteminde bulunan zengin kil toprakları ile rahatlıkla şekillendirilebildiği ifade edilmiştir. Özellikle çömlek küpleri, yoğurt kapları, güveçler, çömlekler ve diğer alt ürünler bu kategoriye girmektedir. Bunun yanı sıra, heykel ve sanatsal ürünler de bölgenin kırmızı topraklarından faydalanarak üretilmektedir. Ek olarak, bazı süs ve dekoratif ürünler de yine bölgedeki kırmızı toprak kullanılarak yapılmaktadır.

Bölgedeki çamur kaynaklarının kullanımı, çeşitli madenlerden elde edilen çömlek hamurlarının geleneksel yöntemlerle üretildiğini göstermektedir. Yapılan görüşmelerde, özellikle butik üretim yapan bazı usta ve sanatçılar, bu bölgelerden geleneksel yöntemlerle topladıkları toprakları farklı süreçlerden geçirerek yalnızca kendilerine yetecek miktarda çamur elde edebildiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, bazı usta ve sanatçılar odun fırını kullanmakta olup, bu durum ısı kontrolünü zorlaştırmakta ve bu nedenle kendilerine özgü çamur formülleriyle butik çalışmalarını sürdürebilmektedirler. Bununla birlikte, kırsal bölgelerden toprak toplayarak çömlek çamuru yapmanın zahmetli ve büyük bir deneyim gerektiren iş olduğu vurgulanmış ve bu nedenle bu işi yapan kişi sayısının oldukça sınırlı olduğu ifade edilmiştir. Araştırmada, bölge toprağı ile üretilen eser ve ürünlerin endüstriyel ürün talebinin artmasıyla farklı bir üretim alanına evrildiği anlaşılmaktadır. Özellikle terakota çömlek üretiminde, aynı anda çok sayıda ürünün işlenmesi ve fırınlanması gerektiğinden, çamurda standartlaşma önemli bir hal almıştır. Terakota çömlek üretiminde çamurun standardize edilmemesi durumunda, pişirme esnasında veya sonrasında büyük bir oranın iskartaya düşmesi riski ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, ısı kontrolünü sağlamak amacıyla bölgede yaygınlaşan elektrikli fırınların kullanımı ile birlikte, çamur formüllerinin önemi daha da artmıştır. Doğru formüle sahip olmayan çamurlardan üretilen ürünlerin fırınlanma sürecinde ya da sonrasında bozulması, kireç atması gibi istenmeyen durumlarla karşılaşılabilir.

Yemeklik kaplar, güveçler, küpler ve çömleklerde çamur standartlaşma ihtiyacının, bölgede endüstriyel üretimin başlamasıyla birlikte değiştiği vurgulanmıştır. Turizmin etkisiyle bardak, kupa, sırlı terakota ürünler ile makine presi ve döküm yöntemiyle üretilen ürünlere olan talep artmış, bu nedenle Avanos ve çevresindeki madenlerden elde edilen çamurlar yetersiz kalmıştır. Terakota, çömlekler elde ve bulaşık makinesinde yıkamaya daha uygun, endüstriyel amaçlar için kullanılabilen ve seri üretimle daha hızlı üretilebilen endüstriyel çömlek ürünler olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle bu ürünleri üreten üreticiler, bölgedeki mevcut çamur

Mustafa Seven

madenlerinden elde edilen toprağın yetersiz kaldığını aktarmaktadır. Bu sorunun çözülmesi için ise bölgeden elde edilen toprağın dışarıdan gelecek toprakla karıştırılarak çamurun zenginleştirilmesi gerektiği aktarılmıştır. Bölgede bulunan madenlerden elde edilen toprakların, bazı usta ve atölyeler tarafından çamura dönüştürülerek mevcut ihtiyacın karşılanmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. Ancak, bu çamurların zaman zaman istenilen kaliteyi karşılamadığı ya da sürekliliğinin sağlanamadığı belirtilmiştir. Ayrıca daha önce, ulusal ölçekte faaliyet gösteren bir firmanın bölgedeki madenlerden ESC-1 adı verilen beyaz kili temin ederek üretim zincirine katkı sağladığı, ancak günümüzde bu üretimin durdurulduğu bildirilmektedir.

Tüm bu nedenlerden dolayı, bölgenin sahip olduğu kırmızı toprağın yerini, İzmir Menemen, Kütahya, Bilecik Kınık ve sınırlı miktarda da Şile İstanbul gibi merkezlerden temin edilen çamurlar almıştır. Yapılan saha araştırmasında kırmızı çamurun Kütahya'da faaliyet gösteren bazı özel firmalardan tedarik edildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca İzmir Menemen bölgesinden de bölgeye önemli miktarda çamur temin edildiği ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında İstanbul ve Ankara menşei firmalar tarafından da bölgeye çamur tedarik edildiği görülmektedir.

Bu durum, bölgenin daha önce kendi imkânlarıyla Kızılırmak ekosisteminden elde ettiği toprak hammaddesinin bölgede yapılan çanak çömlek ve seramik yapımında etkisini yavaş yavaş kaybettiğini göstermektedir. Özellikle butik üretimin azaldığı ve endüstriyel üretimin arttığı Avanos seramik ekosisteminde, toprağa bağlı ustalık ve bilgi birikiminin de risk altında olduğu söylenebilir. Farklı il ve bölgelerden gelmeye başlayan çamur nedeniyle bölgenin kendi kendine yetebilen çanak çömlek döngüsünün zarar gördüğü ve bunun zamanla sektördeki diğer alanlara da yansımalarının söz konusu olabileceği değerlendirilmektedir. Örneğin hazır çamur alımının bölgede çamur üretimine yönelik bilgi birikiminin kaybolmasına neden olduğu ifade edilmektedir. Bu alandaki zanaat ve beceri yeni nesle aktarılamadığı gibi bölgenin dışa bağımlılığının da artması riskinin ortaya çıktığının altı çizilmektedir.

Farklı bölgelerden gelen çamur nedeniyle Avanos ile bu bölgeler arasında gelişen ticaretin farklı alanlara da yayıldığı anlaşılmaktadır. Diğer illerde bulunan çamur firmalarının son zamanlarda Avanos ilçesine özgü ürünleri kendi tesislerinde üreterek Avanos'ta bulunan hediyelik eşya ve satış yerlerine ulaştırdıkları aktarılmaktadır. Hitit Güneşi ve Gagalı Hitit üretimi dâhil birçok bölge ürününün Avanos ve diğer turistik merkezlere Kütahya bölgesinden giriş yaptığı ifade

edilmektedir. Bu durumun, gelecek dönemde Avanos ilçesi çanak çömlek ve seramik sektöründe kalıcı zararlara yol açma potansiyeli taşıdığı söylenebilir.

Endüstriyel üretimde çamur ile birlikte sır, boya, fırın ve diğer ihtiyaç duyulan ürünlerin de bölge dışına olan ihtiyacı artırdığı anlaşılmaktadır. Özellikle diğer bölgelerden yapılan çamur ticaretinin sır, boya, boraks, frit, elektrikli fırın vb. ürün, makine ve teçhizatların da çamur alımı yapılan firmalardan temin edildiği ortaya çıkmaktadır. Avanos ilçesinde üretilen çanak çömlek ve genel ifadeyle tüm seramik ürünlerin bölgede yapılan odun yakıtlı fırınlarda ya da bazı ustaların kendi üretimleri olan elektrikli fırınlarda yapıldığı tespit edilmiştir. Ancak, özellikle endüstriyel üretimde kullanılmaları ve elektrikli fırınlarda ısı kontrolünün daha kolay olması gibi sebeplerle, bu fırınların Kütahya'dan, Almanya'dan veya Türkiye'deki farklı firmalardan temin edildiği anlaşılmaktadır.

Diğer yandan bölgede heykel, sanatsal ürünler ve bazı dekoratif ürünler yapan sanatçılar ve atölyelerin daha çok butik çalıştığı görülmektedir. Bu kişilerle yapılan görüşmelerde kendi çamurlarını bölge toprağından üretmeye devam ettikleri ortaya çıkmaktadır. Bu tip atölyelerde üretimin az sayıda olması sebebiyle çamur sorununun endüstriyel üretime göre daha tahammül edilebilir olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu alanda faaliyet gösteren bir kısım usta ve sanatçının bölge dışından gelen çamura ihtiyaç duymadıkları gözlemlenmektedir.

4.2. Beyaz Kil

Beyaz kilden elde edilen çamur; seramik, kozmetik ve çeşitli endüstrilerde kullanılan, yüksek oranda kaolin içeren bir kil türüdür. Özellikle seramik üretiminde tercih edilen beyaz kil çamuru, saf beyaz rengi, ince yapısı ve yüksek plastisite özellikleriyle bilinir. Bölgede beyaz kil, ağırlıklı olarak hediyelik eşya ve fonksiyonel ürünlerde kullanılmaktadır. Genellikle kaolin olarak da bilinen bu kil türü, saf yapısı ve yüksek ısıya dayanıklılığı sayesinde kaliteli seramik ve porselen üretiminde tercih edilmektedir. Bazı ustalar, kendi artistik çalışmalarında da beyaz kilden faydalanmaktadır. Tornada ve elle şekillendirmeye uygun olan bu malzeme, hem düşük hem de yüksek pişirime elverişlidir. Özellikle vazo ve çanak gibi ürünlerin üretiminde beyaz kilin yaygın olarak tercih edildiği görülmektedir. Başlıca özellikleri şunlardır:

Fotoğraf 5. Avanoslu Sanatçılar Tarafından Beyaz Kil ile Üretilen Vazo ve Seramikler

Kaynak: AHİKA (2025)

- Yüksek Plastikiyet: Kolay şekil alabilir ve işlenebilir.
- Düşük Demir İçeriği: Pişirme sonrası beyaz veya açık renk tonlarında sonuç verir.

- Isıya Dayanıklılık: Yüksek sıcaklıklarda deformasyona uğramadan sertleşebilir.
- Kimyasal Safılık: Porselen üretimi için uygun bir bileşime sahiptir.

Aşağıda beyaz kilden üretilen bazı ürün çeşitleri paylaşılmıştır:

- Heykel ve diğer sanatsal ürünler
- Dekoratif ürünler

Yapılan görüşmelerde beyaz kil sanatçı tercihinine göre farklı amaçlar için bölgede kullanılagelmıştır. Ancak daha önce ulusal ölçekli bir firma tarafından ESC-1 isimli beyaz kil hazırlanarak bölgede satışa sunulduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte ulusal ölçekli bir firmanın artık bu kili üretmeyi durdurduğu aktarılmıştır. Hâlihazırda bölgede beyaz kil ihtiyacının daha çok Kütahya bölgesinden elde edildiği görülmektedir. Yapılan araştırmalarda Avanos toprak yapısından elde edilen beyaz

kilin istenilen kalite ve kıvama ulaşmadığı, %60 dışarıdan bir toprak takviyesi ile yeterli kapasitede bir çamur elde edilebileceği aktarılmıştır. Ancak buna ilişkin daha detaylı teknik bir analiz yapılmasının önemli olduğu aktarılmaktadır.

4.3. İthal -Stoneware- Çamur

Turizmin Kapadokya bölgesindeki etkisiyle birlikte Avanos ilçesinde yer alan çanak çömlek ve seramik ekosisteminde önemli bir genişleme meydana gelmiştir. Buna bağlı olarak ürün gamı ve ürün çeşitliliği de artış göstermiştir. Ancak bu genişleme, bölgede çeşitlilik ve zenginlik yaratmış olmakla birlikte çeşitli sorunları ve dışa bağımlılığı beraberinde getirmektedir. Son yıllarda bölgede üretilmeye başlayan “endüstriyel sofa seramikleri” bunun önemli bir örneği olarak gösterilmektedir. Yapılan görüşmelerde bölgede hızla yayılmaya başlayan endüstriyel sofa seramiği üretiminin, bölgedeki otel ve yeme içme mekânlarının gelişmesiyle hızlandığı anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 6. İthal (Stoneware) Kilden Üretilen Endüstriyel Sofa Seramikleri (Yemek Takımları)

Kaynak: AHİKA (2025)

Bölge otelleri ve restoranlarının servislerinde kullanılmak amacıyla ilgi görmeye başlayan endüstriyel tabak ve bardak takımları, oluşan taleple birlikte kısa bir süre zarfında Avanos çanak çömlek ve seramik ekosisteminin önemli bir unsuru haline gelmiştir. İsteğe göre butik olarak üretilebilen, bulaşık makinelerinde ya da elle yıkamaya uygun olarak kullanılabilen bu ürünler geleneksel çömlek üreticileri de dâhil farklı atölyelerde üretilmeye başlamıştır. Bölgede stoneware çamurdan üretilen eser ve ürünler şu şekilde sıralanabilir:

Fotoğraf 7. İthal (Stoneware) Kilden Üretilen Endüstriyel Sofra Seramikleri

Kaynak: AHİKA (2025)

- Endüstriyel sofa seramikleri
 - Tabak
 - Bardak
 - Yemek setleri ve kâseler
- Dekoratif ürünler
- Heykel ve diğer sanatsal ürünler

Stoneware çamur, orta ila yüksek sıcaklıklarda pişirilen, dayanıklı ve yarı gözeneksiz bir seramik malzemedir. Geleneksel çömlekçilikten endüstriyel seramik üretimine kadar geniş bir kullanım alanına sahiptir. Yüksek mukavemeti, düşük su emilimi ve estetik çeşitliliği sayesinde fonksiyonel ve dekoratif ürünler için ideal bir malzeme olarak öne çıkmaktadır. Stoneware çamurun bileşimi, genellikle kil, feldispat, kuvars ve diğer minerallerin bir karışımından oluşmaktadır. Bu bileşim, seramiğin sertliğini ve suya karşı direncini artırırken, pişirme sürecinde farklı renk tonları ve dokular elde edilmesini sağlamaktadır.

• Orta-Yüksek Pişirme Sıcaklığı: Genellikle 1150°C – 1260°C arasında pişirilir, daha yüksek derecelere de çıkarılabilir.

• Düşük Su Emilimi: Gözeneksiz yapısı sayesinde sıvı geçirgenliği düşüktür.

- Yüksek Dayanıklılık: Darbelere, ısıya ve kimyasallara karşı dirençlidir.
- Doğal ve Estetik Çeşitlilik: Pişirme sürecine bağlı olarak gri, siyah, kahverengi, bej veya kırmızimsı tonlarda olabilir.

Endüstriyel sofa seramik ürünlerinin yapımında kullanılan çamurun bölgeden tedarik edilememesi nedeniyle Almanya başta olmak üzere Fransa ve İtalya'dan ithal olarak getirildiği anlaşılmaktadır (Bkz. Şekil 1). Bu alanda üretim yapan atölyelerin bir kısmı doğrudan yurt dışından kendileri temin ederken birçoğunun İstanbul, Kütahya ve Ankara'da bulunan distribütör firmalar üzerinden ithal ettiği görülmektedir.

Stoneware çamur kullanarak üretim yapan usta ve sanatçılarla yapılan görüşmelerde, üretilen ürünlerin restoran ve otellerde kullanımına yönelik uygunluğu nedeniyle sağlam ve uzun ömürlü olmasının büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, kullanılan çamurun standart bir yapıya sahip olması gerektiği ifade edilmektedir. Özellikle Almanya'dan tedarik edilen çamurun bu koşulları karşıladığı ve yüksek maliyetine rağmen tercih edilmesinin başlıca nedenlerinden birinin bu olduğu belirtilmektedir.

Diğeryandan, bölgede geleneksel çanak çömlek üreticilerinin de artan talep nedeniyle endüstriyel sofa seramiği üretimine geçmeye başladığı gözlemlenmektedir. Bu eğilimin zamanla ithal çamura olan talebi daha da artıracığı düşünülmektedir. Ortaya çıkan bu dışa bağımlılık, bölgede yalnızca çamurun değil, aynı zamanda seramik yapımında kullanılan sır, boya ve pişirme fırınlarının da ithal edilmesini beraberinde getirmektedir. Örneğin, bazı atölyelerin satın aldıkları sırlar, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) menşeli bir firma üzerinden temin edilirken, bazı atölyelerde kullanılan elektrikli pişirme fırınlarının ise Almanya'dan tedarik edildiği anlaşılmaktadır.

Yapılan saha çalışmasında elde edilen veriler değerlendirildiğinde, ithal çamurun ve bununla birlikte bölgenin dışarıdan tedarik ettiği tüm diğer hammadde ve ürünlerin uzun vadede olumsuz etkilerinin olabileceği öngörülmektedir. Örneğin, ithal çamurun bölgesel çamurdan yaklaşık 20 kat daha fazla bir maliyet getirdiği anlaşılmaktadır. İthal çamuru tercih eden atölyelerin, bu çamurla uyumlu olması nedeniyle yine ithal sır ve pişirme fırınlarını tercih ettikleri de göz önünde bulundurulduğunda, bölgeden dışarıya önemli bir ekonomik sızıntı riski doğduğu söylenebilir.

Bölgede bazı sanatçı ve ustaların ise dekoratif ürünler ve heykel yapımı için kırmızı çamurun yanında stoneware çamur kullanmaya başladıkları görülmektedir. Yapılan görüşmelerde özellikle yüksek dereceli pişirmelerde stoneware çamurun daha güvenilir olduğu algısının bölgede yerleştiği ifade edilmektedir.

5. SATIŞ PAZARLAMA VE ORTAK MARKALAŞMA STRATEJİSİ

Bölgede üretilen ürünler genel olarak, üretildiği atölye veya hediyeelik eşya mağazalarında perakende olarak satışa sunulmaktadır. Bazı atölye ve hediyeelik eşya mağazalarının, bölgede faaliyet gösteren acenteler ve rehberlerle iş birliği yaparak komisyon karşılığında ziyaretçi çektiği belirtilmektedir. Ancak, artan komisyon oranları nedeniyle bu yöntemin birçok atölye ve sanatçı tarafından terk edilmeye başlandığı görülmektedir. Bununla birlikte bazı üreticilerin sipariş ile çalıştıkları ve bölge içinden ya da bölge dışından gelen siparişler ile satış gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu siparişler ürün ve amacına göre farklı satış kanallarından gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin bazı hediyeelik eşya satış noktaları belirli ürünleri ürettirebilmektedir. Bazı durumlarda ise özel dekoratif eserler ya da heykel gibi ürünler talep edilebilmektedir.

Diğer yandan, son dönemlerde çevrim içi platformlardan satış gerçekleştirilebilmektedir. Trendyol ve Hepsiburada gibi çevrim içi platformlarda da satış yapabilen bazı üreticiler, komisyon oranlarından dolayı bu platformlarla da çok fazla çalışmak istemediklerini aktarmışlardır. Yine çevrim içi alanda ürünlerin ve şov amaçlı görsellerin paylaşımı yoluyla önemli bir tanıtım yapıldığı belirtilmiştir. Bu bağlamda, Instagram, Youtube ve Facebook, başlıca çevrim içi platformlar olarak gösterilmiştir. Ancak bölge çanak çömlek ve seramik ürünlerinin tanıtıldığı ya da satıldığı ortak bir platform bulunmamaktadır.

Yapılan görüşmelerde altı çizilen bir diğer husus ise Avanos çanak çömleğinin ortak markalaşma ve logo eksikliği sorunudur. Avanos, çömlekçilik ve seramik sanatında köklü bir geçmişe sahip olmasına rağmen, ortak bir marka veya logo eksikliği nedeniyle bölgesel ürünlerin imajı yeterince güçlü olamamaktadır. Bu durum, hem yerel üreticilerin rekabet gücünü zayıflatmakta hem de tüketicilerin Avanos çömleklerini diğer bölgelerde üretilen benzer ürünlerden ayırt etmesini zorlaştırmaktadır.

Marka ve logo eksikliği, Avanos çömleklerinin özgünlüğünün ve kalite standartlarının belirgin hale getirilmesini engelleyerek taklit ürünlerin piyasada yer bulmasına da sebep olmaktadır. Avanos çömleğinin, sahip olduğu coğrafi işaretle birlikte ulusal ve uluslararası düzeyde markalaşmasını sağlamak amacıyla kapsamlı çalışmalar

yürütülmesi, bölgenin kültürel mirasının tanıtımı açısından büyük önem arz etmektedir. Ek olarak, ortak bir marka çatısı altında birleşmek, bölgedeki üreticilere uzun vadede önemli avantajlar sağlayabilir. Güçlü bir marka kimliği, hem yerel hem de uluslararası pazarda Avanos çömleklerinin tanınırlığını artırarak turistik ve ticari değerini yükseltebilir. Ancak bölgede yapılan çalışmalarda ve gözlemler sonucunda, Avanos çanak çömleği ve seramiğine ilişkin ortak bir marka çalışması bulunmadığı görülmektedir.

Bölgede faaliyet gösteren çömlek ustaları, sanatçılar ve ilgili kurumların iş birliği içinde hareket ederek ortak bir kalite standardı oluşturması, ürünlerin belirli kriterlere göre sertifikalandırılması ve bu sürecin güvenilir bir logo ile desteklenmesi, Avanos'un seramik ve çömlekçilik alanındaki prestijine katkı sunabilecektir. Böylece tüketiciler, Avanos çömleklerinin otantik ve kaliteli olduğunu bilerek güvenle satın alabilecek ve bu da bölgedeki üreticilerin ekonomik sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

Avanos için bu anlamda atılmış en önemli adımlardan biri Avrupa Kültür Rotalarından Avrupa Seramik Rotası üyesi olması olarak gösterilebilir. Ancak, Avrupa'da seramik alanında ileri gelen bölgelerin üye olarak birlikte hareket ettiği ve markalaşmaya yardımcı olan bu Rota ile ilgili Avanos'ta yeterli bir bilginin olmadığı görülmüştür. Ayrıca, Rota üyeliğine ilişkin Avanos genelinde ve atölyelerde turistleri bilgilendirici bir tabela ya da logo bulunmadığı saha çalışmalarında gözlemlenmiştir.

Fotoğraf 8. Avrupa Kültür Rotalarından "Seramik Rotası" Resmi Logosu

Sonuç olarak, Avanos çömlekçiliğinin güçlü bir marka imajı kazanabilmesi için ortak bir marka ve logo oluşturulması büyük bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Bu adımın, hem bölgesel kültürel mirasın korunmasına hem de üreticilerin daha rekabetçi hale gelmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Satış sürecinin en kritik aşamalarından biri olan paketleme ve lojistik faaliyetleri ise Avanos çömlek ekosisteminin önemli bir diğer bileşenidir. Bu süreçler, ambalajlama, kutulama ve transfer aşamalarını kapsayan ve hizmet kalitesini doğrudan etkileyen aşamalardır. Bununla birlikte, bölgede çanak çömlek ve seramik ürünlerinin satışını

gerçekleştiren kişi ve işletmeler, özellikle kutulama ve ambalajlama konusunda çeşitli sorunlarla karşılaştıklarını belirtmektedir. Yanlış paketlenme veya yetersiz ambalajlama, kırılabilir yapıya sahip eser ve ürünlerin alıcıya sağlam ulaşmasını zorlaştırmakta ve zaman zaman hasar görmelerine neden olmaktadır. Bu durum, müşteri memnuniyetini olumsuz etkilediği gibi, bölgedeki üreticilerin e-ticaret alanında istedikleri düzeyde büyümemesine de yol açmaktadır.

Hâlihazırda bölgede satışı gerçekleştirilen çanak çömlek ve seramik ürünlerin kargolama işlemleri farklı kargo işletmeleri tarafından yürütülmektedir. Ancak, doğru paketlenme yapılmadığında ürünlerin kırılması veya zarar görmesi sıkça karşılaşılan bir sorun olarak aktarılmaktadır.

Bu sorunun çözümü için, bölgedeki üreticilerin daha dayanıklı ve standartlara uygun ambalajlama yöntemlerine yönelmesi, lojistik süreçlerde kalite standartlarının belirlenmesi ve kargo firmalarıyla iş birliği içinde özel taşıma çözümleri geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Böylece hem müşteri memnuniyeti artırılabilir hem de Avanos çömlekçiliğinin ulusal ve uluslararası pazardaki rekabet gücü yükseltilebilir.

Bazı kargo firmalarının ambalaj içine köpük uygulaması yaptığı, ancak işlem süresi nedeniyle bekleme gibi durumların yaşanabildiği belirtilmektedir. Ayrıca, uygunsuz veya kalitesiz ambalajlamanın eser ya da ürünün marka değerine zarar verdiği, bu nedenle bölgedeki atölye sahiplerinin bu konuya daha hassas yaklaşması gerektiği ifade edilmektedir. Bazı usta ve sanatçılar, ambalajlama konusunda ekstra özen gösterdiklerini, aksi takdirde ürünün kalitesi ne kadar yüksek olursa olsun müşterinin gözünde kusurlu görünebileceğini vurgulamışlardır. Bu nedenle, darbe önleyici patlayan poşetlerin ve logolu ambalajların kullanılması gibi farklı metotlarla ambalajlama yaptıklarını aktarmışlardır. Ayrıca bölgede son dönemlerde kırılmaları önlemek için köpükle kargolama uygulamalarının yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir.

Bölgede üretim ve satış yapan atölyelerin bir diğer faaliyeti ise son dönemde ağırlık kazanan ve deneyimsel turizmi temsil eden seramik kursları ve deneyim turlarıdır. Birçok atölye, bölgeye gelen turistlere seramik yapımını deneyimleme imkânı sunan mini kurslar düzenleyerek gelir elde etmektedir. Ancak, kültür turizmine ve bölgenin marka değerine önemli katkıları olduğu düşünülen bu turların, bölgede kullanılan çamur tipini de etkilediği değerlendirilmektedir. Bu turlarda kullanılan ve satılan çamurların, genellikle daha düşük kalitede olabileceği ifade edilmektedir. Ancak, özellikle yerli turistlerin ilgi gösterdiği bu turlara yönelik talebin giderek arttığı gözlemlenmektedir. Bazı hediyeelik eşya satış yerlerinde ise seramik ve çömlekle birlikte hazır çamur satışının da yapıldığı görülmektedir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Avanos kil yapısı, geleneksel çömlekçilik ve seramik üretimi için oldukça uygun bir hammadde olarak görülmektedir. Ancak, yüksek kalsiyum karbonat içeriği nedeniyle yüksek sıcaklıklarda pişirim yapan üreticiler için bazı teknik sınırlamalar ortaya çıkabilmektedir. Bölgedeki killerin farklı bileşimlere sahip olması, üreticilerin kil seçiminde titiz davranmasını gerektirmektedir. Özellikle geleneksel Avanos çömlekçiliği, bölgenin killeriyle uyumlu şekilde gelişmiş olup, yüzyıllardır süregelen bu kullanım, kilin seramik üretimi için elverişli olduğunun bir göstergesidir. Ancak endüstriyel üretim açısından, kilin bileşenlerinin detaylı analiz edilerek uygun reçetelerle harmanlanması gerekmektedir. Bu kapsamda üniversite sektör iş birliğinde bir araştırma ve geliştirme çalışması yapılarak bölge kilinin üretilen ürünlere göre yeterliliği bilimsel olarak ortaya konulmalıdır. Bu doğrultuda, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (NEVÜ) Metalurji ve Malzeme Mühendisliği, Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik ve Cam Bölümü ile Avanos Güzel Sanatlar Meslek Yüksek Okulu iş birliğinde hazırlanan İhtisaslaşma Projesi kapsamında beyaz ve kırmızı toprak analizi yapılmaktadır.

Gerek akademisyenlerle gerekse usta ve sanatçılarla yapılan görüşmelerde, Avanos'un kil yataklarının seramik ve çömlek üretimi için değerli bir hammadde sunduğu, ancak bazı teknik sınırlamalar nedeniyle üreticilerin belirli önlemler alması gerektiği vurgulanmıştır. Bu durum, hem geleneksel üretim yöntemlerinin sürdürülebilirliği hem de bölgedeki sanatsal ve endüstriyel seramik üretiminin gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, son dönemde üretilmeye başlanan terakota ürünler ve endüstriyel mutfak ürünleri için gerekli hammaddenin bölge dışından, hatta ülke dışından temin edilmesi, bu ihtiyacın yarattığı sonuçlardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Öte yandan, çömlek ve seramik üretimi için önemli bir bileşen olan sır maddesinin geçmişte bölgede üretildiği, ancak zamanla bu malzemenin çamurla birlikte Kütahya ve diğer bölgelerden temin edilmeye başlandığı vurgulanmaktadır. Bu değişim, bölgesel üretim sürecinde hammadde tedarikine yönelik dönüşümü ve dışa bağımlılığın arttığını ortaya koymaktadır.

Diğer yandan, Avanos çömlekçiliği, köklü bir gelenek ve yüksek zanaatkârlık barındırmasına rağmen, ortak bir marka ve logo eksikliği nedeniyle güçlü bir imaj oluşturmakta zorlanmaktadır. Bölgedeki üreticiler, ürünlerini bireysel çabalarla pazarlamakta ve bu durum, Avanos çömleğinin ulusal ve uluslararası düzeyde

Fatih Mehmet Özdemir

tanınırlığını sınırlamaktadır. Markalaşma sürecinin eksikliği, hem müşteri algısını hem de rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, bölgeye özgü bir marka kimliği ve standart bir logo oluşturulması, Avanos çömlekçiliğinin değerini artırarak sürdürülebilirliğini sağlamada önemli bir adım olacaktır. Ayrıca Avrupa Kültür Rotalarından olan Seramik Rotası üyeliğinin ve buna bağlı ortaya koyulacak ulusal ve uluslararası iş birliklerinin daha da geliştirilmesi, bölgenin marka değeri açısından da önemli görülmektedir.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Avanos Seramik Uygulama ve Araştırma Merkezi (ASEM), Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik ve Cam Bölümü, Avanos Güzel Sanatlar Meslek Yüksekokulu El Sanatları Bölümü ile Avanos Belediyesi, Avanos Kaymakamlığı iş birliğiyle düzenli olarak “Uluslararası Avanos Uygulamalı Seramik Sempozyumu” düzenlenmektedir. Sempozyum’da yurt içi-yurt dışı-bölge çömlek ustaları ve Avrupa Seramik Rotası üyelerinden seramik sanatçıları, akademisyenler davet edilmekte seramik panolar, heykeller yapılarak bölgeye kalıcı olarak yerleştirilmektedir. Ahiler Kalkınma Ajansı’nın da katkı sağladığı ve üniversite öğretim elemanlarının organizasyonu ile düzenlenen 2024 yılı sempozyumu kapsamında, bölgenin sanatsal yönleriyle tanıtılması amaçlanmıştır. Bölgede bu ve buna benzer etkinlik ve faaliyetlerin devam ettirilmesi ya da desteklenmesinin de önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Buna ek olarak, Avanos çanak çömlek ve seramik ekosisteminin bir bütün olarak ele alınması büyük önem taşımaktadır. Hammadde üretimi, yeni ürün geliştirmeye yönelik Ar-Ge ve tasarım merkezi çalışmaları, ambalaj ve markalaşma süreçleri gibi tüm aşamaların entegre bir yaklaşımla değerlendirilmesi, bölgenin sektörel gelişimi açısından kritik rol oynayacaktır. Bu kapsamda, Avanos çömlekçiliğinin sürdürülebilirliğini sağlamak ve rekabet gücünü artırmak amacıyla **kamu, üniversite sektör** iş birliğinde bir kümelenme modeli oluşturulması stratejik bir adım olarak değerlendirilebilir.

7. YAPILMASI VE ODAKLANILMASI ÖNERİLEN FAALİYET/PROJE KONULARI

- Bölgede yer alan kil madenlerinin kapasite ve niteliğini ortaya çıkarmaya yönelik jeolojik etüt çalışmasının yapılması.
- Bölgede kırmızı ve beyaz kil üretimi ve pazarlanmasına ilişkin fizibilite çalışmasının yapılması.
- Seramik ve çanak çömlek sektörüne ilişkin marka ve pazarlama stratejisinin geliştirilmesi.
- Bölgede faaliyet gösteren seramik ve çanak çömlek atölyelerinin ortak Ar-Ge ve strateji geliştirme konusunda bir araya getirmeye yönelik kümelenme projelerinin geliştirilmesi.
- Büyük veri kullanımı ile sektörel veri ve raporlama çalışmaları kapsamında pazar analizi, üretim ve üretici istatistikleri ve ihracat potansiyelini ortaya koyan düzenli raporların hazırlanması.
- Sektörel eğitim ve ustalık programları kapsamında genç nesillere çömlekçilik ve seramik sanatını aktarmak, mesleki yeterlilikleri artırmak amacıyla eğitim programları ve çıraklık sistemlerinin güçlendirilmesine yönelik proje ve programların hazırlanması.
- Dijitalleşme ve e-ticaret entegrasyonu kapsamında bölgedeki seramik ve çömlek üreticilerinin dijital platformlarda varlık göstermelerini sağlamak için e-ticaret, dijital pazarlama ve çevrim içi satış kanallarının geliştirilmesi.
- Uluslararası tanıtım ve iş birlikleri doğrultusunda Avrupa Seramik Rotası gibi uluslararası organizasyonlara katılımın artırılması ve yabancı sanatçılarla ortak proje ve faaliyetlerin geliştirilmesi.
- Avanos'un üyesi olduğu Avrupa Seramik Rotası hakkında bilgilendirici tabelaların ve sertifikaların atölyelerde ve ilçe genelinde görünür şekilde yerleştirilmesi.
- Bölgenin marka değerini artırmaya ve yerel üreticileri desteklemeye yönelik seramik ve çömlekçilik kapsamında tematik festivaller ve etkinliklerin organize edilmesi.
- Turist memnuniyeti ve marka değeri açısından üretilen seramik ve çanak

çömlek ürünlerin ambalajlanması ve lojistiği konularında atölye ve hediyelik eşya mağazalarına eğitim verilmesi.

- Kültür ve Turizm Bakanlığı başta olmak üzere sektöre ilişkin teşvik ve desteklerin bölgedeki ilgili paydaşlara aktarılması amacıyla eğitim düzenlenmesi.

- Bölgede üretilen çömlek ve seramiklere ilişkin yeni model, tasarım ve hikâyelerin ortaya çıkarılması kapsamında akademi, sektör ve sanatçı iş birliğinin geliştirilmesi, bu kapsamda ulusal ve uluslararası projelere başvuruların yapılması.

KAYNAKÇA

AHİKA. (2025). Ahiler Kalkınma Ajansı Fotoğraf Arşivi.

Avanos Esnaf ve Sanatkarlar Odası. (2025), Çanak Çömlek Konusunda İstatistikler.

Aytepe, B., Eren Gültekin, E., & Cem Erdem, B. (2014). Avanos Sempozyumu Bildirileri 23-25 Ekim 2014. İçinde A. Öğer (Ed.), Avanos Kırmızı Çömlek Çamuruna Uygun Sır Kompozisyonlarının Üretilmesi. Avanos Kaymakamlığı.

Canbolat, A., & Çobanlı, Z. (2011). Avanos'un Geleneksel Çömlek Ustaları. Maddi Kültür.

Güngördü, V. F. (2023). Kapadokya'da Çömlekçiliğin Başlangıcı. İçinde Kapadokya Mirası (2. bs, C. 1, ss. 7-10). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.

KTB. (2024). Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm İstatistikleri.

Ahiler Kalkınma Ajansı

Cevher Dudayev Mahallesi Vatan Caddesi No: 1

Merkez/ Nevşehir

Eylül 2025

e-ISBN: 978-605-72032-8-1

Kalkınma Ajansı Yayınları Bedelsizdir. Satılamaz.